

Aresti alt vabastatud.

ERK

Sisu:

A. Vigala: Välismõjudest Eestis.

Ed. Sahkenberg: Otsustaval tunnil.

A. Laaman: Fašism ja Eesti.

Joh. Aavik: Rahvuseideoloogia ja rahvusliku tegevuskava vajadus.

F. Toomus: Sõnavabaduse piiramisest ja kollasest ajakirjandusest.

NR. 8 · OKTOOBER · TARTU · 1933

Rahvuslane,

ole teadlik selles, et

UNION

pole üksnes vanim ja suurim nah- ja saapavabrik Eestis — kelle kaup nii kodu- kui välismaal parimat tunnistust leidnud —, vaid ka selles, et

UNION

on puht Eesti ettevõtte, mis töötab Eesti kapitaliga, eestlaste juhtimisel ja eesti tööliskonnaga.

Seepärast tõsise rahvuslasena kannab ja nõuab nimelt

UNION

jalanõusid, nahka ja kingakreemi, olles seega eesti tööstuse

poolt.

11. 3. 33
33

AR EESTI RAHVUS-RAAMATUKOGU

E R K

ÜLD-MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

NR. 8

OKTOOBER 1933

1. AK.

VÄLISMÕJUDEST EESTIS.

I.

Taoteldava kasumi (profidi) ulatusele vastavalt toetsevad väliskapitalid kas puhtmajanduslikult või püüdes ühtlasi saavutada ka poliitilisi sihte.

Käsitelles väliskapitali mõjusid Eestis, kõneleme eeskätt saksa investeeringuist ja mõjustusist, sest nende kõrval on peaaegu tähtsuseta inglise ja prantsuse puhtmajanduslikud kapitalid. Samal ajal seisame küsimuse ees, kas saksa kapitalide tegevus Eestis on juhuslik või metoodiline.

Tõsine riiklik välispoliitika koosneb alati ja kõikjal ideoloogilisest suunast, poliitilisist sihtidest, strateegilisest plaanist ja vahelduvate taktiliste sammude kogust. Järelikult peaks ka saksa välispoliitika väljendusabinõude tegevus vastama Berliini välispoliitika eelmainitud neljale elemendile.

Ja vastabki. Saksa otsese või kaudse kapitali tegevus Eestis peegeldab täpselt lääne suurnaabri mõõtuandvate ringkondade välistegevuse jooni.

Nimelt näeme ideoloogilisel alal saksa ideoloogiat asendavat maru-rahvuslust ja riigisakslaste ning baltlaste psühhopaatilist omatõu primaadi kujutelma nii Eesti saksa kui ka Saksamaa sakslaste ettevõtteis.

Sellega ühtib ka poliitiline siht: „tung itta“ täh. valem, mis maksab nii siin kui seal. Peetagu ka meeles, et see on esmajoones rakendatud *in loco minoris resistentiae* — Balti riigesse. Strateegilise teostamise järje-

korras tähendab see üldiselt resp. eriti, s. o. meie riiklikus arengupaigas, järgmist:

- 1) Ida resp. Eesti majanduslikku vallutamist,
- 2) Ida resp. Eesti poliitilist mõjustamist, s. o. oma — näiliselt kohaliku rahvusliku — selektsiooni loomist,
- 3) Ida resp. Eesti poliitilist penetratsiooni, oma selektsiooni valitsemist, kuni kord teostub psühhopaatide kaugeim unistus —
- 4) ühtlase autarktilise „majandusruumi“ loomine Reinist Sarmaatia lagendikeni ja kaugemale riigikapitalismil tugineva aaria monarhia näol.

Esimese, teise ja kolmanda punkti vankumata teostamine ja sellel põhinev unistus olid ja on saksa kapitali ülim siht Eestis, kusjuures meile tohiks olla täiesti ükskõik, kas see tegevus teostub üksikute kapitalistide jooksva arve huvides või omakasupüüdmatult *ad maiorem Adolphi gloriam*.

Saksa aktsiooni õigeks hindamiseks tuleb silmas pidada, 1) et primaat ei kuulu majandusele, vaid poliitikale, 2) et mitte suurriikide valitsused, vaid nende taga seisvad ideoloogilised keskused määravad sündmuste käigu suuna ja 3) et need tegelikult valitsevad ning omavahel võistlevad kesk-kohad on huvitatud mitmesuguseil lähte- ja sihtmotiivil eeskätt võimust ja mitte majandusest või ärist. Neile on majanduslike sihtide ja süsteemide olemasolu ning toiming ainult oma sihtide saavutamise vahendiks, mitte aga sihiks „*an sich*“, nagu see ehk paljudele võib kõrvalt vaadates paista.

Samuti tuleb meeles pidada, et saksa suurrahval puudub oma ideoloogia. Saksa rahvas pole suutnud luua omapärast ideomotoorilist süsteemi ega ole osanud ka omandada ega peegeldada oma rahvuslikus omapäras mõnd võõrast süsteemi. Sakslane mõtleb peamiselt analüütiliselt, tal puudub sünteesi oskus ja võime. Seetõttu sai sakslus geograafiliselt ja psüühiliselt Euroopa kahe suure ideoloogilise keskuse — katolitsismi ja vabamüürluse — võitlusareeniks. Põhjalikumalt vaadeldes on saksa poliitika ühtlasi „Rooma“ ja „Londoni“ võistluse vahelduvate faaside väljendus.

Järelikult on saksa poliitika abinõuks, mida vastavalt oma ekspanendi osavusele tarvitab nii katolitsism kui vabamüürlus oma sihtide saavutamiseks. Mõlemad vastaspooled, „Rooma“ ja „London“, hindavad sakslaste aktiivsust, dünaamsust ja arvestavad ning sallivad sakslaste egoistlikku, lapselikku marurahvuslust, püüdes seda rakendada oma sihtideks.

„Roomale“ on saksa marurahvuslus, sakslaste orjalikkus ja ühekülgne, ent põhjalik analüütiline mõtlemisviis „oivaliseks sõnnikuks“, mis „otstarbekohaselt“ laotatud itta Sarmaatia lagendikele (järelilikult ka Eestisse), looks sakslaste haruldase ratsionaliseerimise, mehhaniseerimise ning industrialiseerimise võime tõttu „Roomale“ vajaliku ja Sar-

maatias veel puuduva psüühilise skeleti, hingelise vormi katolitsismi vaimse materialismi vastuvõtmiseks. Selleks töötatakse juba suurima energiaga. Ka Eestis...

Teatavil vabamüürilasil on saksa „tung itta“ ventiiliks, millest välja voolaks saksa kitsasse arengupaika kuhjatud saksa rahva keev aktiivsus. Otstarbekohasuse huvides ja tahtes päästa Euroopa kultuuri ning ideoloogilisi saavutisi, sallib „London“ saksa „tungi itta“, hindab seda „väiksemaks paheks“ ja loodab sel teel saavutada ka irratsionaalse Sarmaatia ratsionaliseerimist sakslaste abil. Seletus, et Eesti asetseb *in loco minoris resistentiae* „itta tungi“ teel, on fataalne. Need vabamüürilased unistavad saksa loomuliku ekspansiooni juhtimisest ja püüavad primitiivsete meetoditega asetada sellesse protsessi — oma kitsale teadvusele vastavalt — oma süsteemi ja printsiipe...

Mainitud motiividel „Londoni“ poliitika soodustab sageli oma tähtsamate tööriistade (loožide) näol ning abil saksa ekspansiooni itta, kuigi Suur-Briti ametlik diplomaatia tavaliselt kõneleb vastupidist keelt. Ka Eestis moodustavad saksa kapitali silmapaistvamad juhid „Londonile“ alluva looži, milles saksa ideoloogilised ja juudi profiiditegelased töötavad eestlusest võõrutatud eestlaste abil ikkagi *ad maiorem Adolphi gloriam*.

Meie välispoliitilise situatsiooni traagika peitub just selles, et majanduslikul ja poliitilisel tasemel üldjoonis kokku langevad „Rooma“ kui „Londoni“, aga ka saksa huvid Baltimail Sarmaatia arengupaiga servaosana. Selles on teadlikud ka kohapealsed saksa kapitalistid.

Järelikult on tunduvalt vildak maksev ja vahetevahel fanaatiliselt teostatud poliitiline valem — „orientatsioon läände, maksku mis maksab“, sest meid ei arvestata tõsiselt ei „Londonis“ ega „Roomas“. Vabadussõda oli Vabariigi iseseisvuse saavutamise eelmäng, ent sõda jätkub, kuigi teistes oludes. Praegu on meie positsioonid tõsiselt ähvardatud, meil on puudulikud riikliku poliitika algelemendid: ideoloogia, sihid ja strateegilised plaanid. Ja meie taktiliste sammude kogu on mingi kontradiktsioonide rägastik, millest ollakse täpselt informeeritud nii „Londonis“ kui „Roomas“.

Selleks, et meid arvestataks suuris poliitilisis keskusis, on vaja, et majandusliku ja poliitilise tähtsuse puudumise tõttu Eesti avaldaks omal maal ja naaberriiges märgilist kultuurilist mõju, mis paneks meist lugu pidama kultuuritegurina, ja esimesena positiivselt lahendaks nii teorias kui praktikas rahvusliku kultuuri ning arengu probleemi üldise hüvangu, inimkonna evolutsiooni suunas.

Hinnates Saksa marurahvusluse ideoloogilise aluse viletsust ning kehvust võiks Eesti ideoloogia saada mõjuvaks ning tervendavaks teguriks ka Saksamaal. See eeldab aga Eesti igivana ideoloogia formuleerimist rahvusliku kultuuri raamis, millega oleksid ühtlasi antud lähte ja sihtmotiivid meie riigi üldpoliitika algelementide valamiseks ja teostamiseks.

II.

Saksa kapitali silmapaistvamad tegelased moodustavad grupi, mida Tallinna ringkondades nimetatakse „nurgapealseks staabiks“.

Oma sihtide saavutamisel on sel keskusel mitu aspekti, kusjuures tuleb märkida, et seal hoolitsetakse mitte ainult Saksa ja „Londoni“ direktiivide huvide, vaid suurel määral ka oma isikliku hüveolu eest.

„Nurgapealse staabi“ tegevuse aspektid on järgmised: 1) ideoloogiline, 2) poliitiline, 3) majanduslik ja 4) kriminaalne N. S. seisukohast.

Ideoloogiliselt ja teoreetiliselt on see staap „Londoni“ tööriist. Enamik ta silmapaistvamaist tegelasist kuulub vabamüürlusse. Oma egoistlikule ning piiratud eetilisele arengule vastavalt teostavad need tegelased „Londonist“ saadud ja seal maksvaid direktiive õieti grimasliku tulemusega. Etteheitele, „kuidas oli võimalik usaldada tõsiseid riiklikke ülesandeid sellistele inimestele?“, vastati „Londonist“: „Paremaid polnud Eestis ja see Tallinna koondis teotseb ju ainult meie perifeerias, sealsed „ideoloogid“ on nimetatud *honoris causa*“. Üks selle koondise silmapaistvamaid tegelasi, suurärimees, juut, õigusteadlane, seletas vastuseks küsimusele, miks koondisel puudub kontakt eestlastega laiemas mõttes: „U nih nevozmožnõi jazõk i suhhoi statitšnõi mental.“ See õigusteadlane on aga üles kasvanud Tallinnas.

Analoogiline on selle koondise nn. eestistamisprotsessi tegelaste seisukoht. Ja nii saavutatakse seal massoonilise rahvusliku ülerahvusluse asemel Eesti antinatsionalism! Traditsiooniline distsipliin, vastastikune toetamine ja sidemete loomise võimalused rakendatakse poliitiliste, majanduslike ja kriminaalsete sihtide saavutamiseks. Üldise hüvangu mõiste on asendatud mitmemoelise profiidi löömisega, — oma jooksva arve huvidega. Vabamüürlase nimbust ja rituaale tarvitatakse Eesti kogemusteta ja auahnete tegelaste võrgutamiseks. Seesuguse tegevuse tagajärg ei vaja seletust riigi ja rahva huvide seisukohast.

Poliitiliselt on „staap“ Berliini tööriist ja eelmainitud etappide teostaja. „Staabis“ oletatakse, et on juba saavutatud majanduslik penetratsioon, tähendab, poliitilise programmi esimene punkt. Tööndust kontrollitakse kas otseselt, omandatud aktsiapakettide abil, või kaudselt, oma poliitiliste eksponentide kaudu. Eksport ja import toimub peamiselt kahe panga kaudu, millest üks avalikult, teine varjatult allub direktiividele. Seejuures ei tohi unustada Berliini meeste üht vana trikki — oma poliitiliste kapitalide investeerimist Londoni pankade kaudu, mille tõttu need puhtsaksa investeringud muutuvad mõjutatavais maades näiliselt inglislikuks.

Esimese etapi lõppakord pidi saabuma meile hiljuti ofitsiaalselt pakutud, kuid õnneks tagasi lükatud tolliuniooni teostamises Berliiniga! Praegu püütakse meid siiski ettevaatlikult tõugata samas suunas — inflatsiooni abil. „Staap“ on veendunud, et sihile viivad kriisimaksu kaotamine,

suhkru-, riide- ja petroolitolli alandamine, valuutaliiklemise kitsenduste ja litsentside kaotamine, kavakindlalt organiseeritud Eesti raha väljavedu ja peamiselt oma suure poliitilise aparaadi mõju. Pankrotini ja meeleheitele viidud rahvas ja selle juhtkond tänaksidki veel tolliuniooni ja rahanduse saneerijaid. Sinnapoole roolitaksegi.

Rööbiti käib kiirendatud tempos teise etapi, poliitilise mõjustamise protsessi teostamine. „Majandusliku läbitungi“ asemel on pandud rõhk „poliitilisele penetratsioonile“. „Staabi“ eksponendid töötavad otse palavikuliselt erakondades, asutistes, organisatsioonides ja loožis. Teadmises, et meie praeguse sisepoliitilise seisukorra algvastuolu seisab Lääne parlamentarismis ja kohalikus fašismis, töötatakse targalt mõlema ülevõtmiseks. Ja kõike seda selleks, et siis oma suure pusslenderite erakonnaga loodud koalitsiooni asendada neil ammugi valmis oleva eestlastest suurima profiiditegelasega — diktaatoriga! Selle diktaatori esimesi ülesandeid oleks tolliunioon, rahanduse saneerimine ja poliitiline koostöö, milleks Berliinis kõik valmis.

Pressi mõjustamine on küündinud väga kaugemale ja suurimad lehed kiidavad avalikult „staabi“ diktaatorit või vaikivad absoluutselt kõigest, mis puudutab „nurgapealset“ tegevust. Välisdiplomaatkonna mõjustamine Eesti omariikluse diskrediteerimise sihiga on organiseeritud süstemaatiliselt kahtlaste klubide, palgaliste poliitiliste salongide ja diplomaatiliste pansionide kaudu, kus välismaalasi marineeritakse „staabi“ huvides ja sihtides. Meie poliitilistes ringkondades ja üksikisikute seas on sugereeritud mõtet, et Eesti iseseisvus on parimini tagatud Berliini poolt, kuid t a g a j a t a s k u s olevast garantii reaalväärtusest vaigitakse targalt.

Nii seisaks siis ees rahulik, kiire ja otsustav pöörang oma meestega eesotsas, mida siis tervitatakse masside poolt igatsetud väljapääsuna lõplikult diskrediteeritud ja vastikuks muutunud erakondade „ikke“ alt.

Selle skeemi teostamisega oleks saavutatud Berliini plaanis ettenähtud „*politische Durchdringung*“ Eesti osas.

M a j a n d u s l i k u l a l a l peab arvestama juba teostatud majandusliku penetratsiooni kõrval tervet rida saksa firmasid, mis asutati Eestis selleks, et piiratud impordi tõttu Saksamaa saaks siiski välja vedada neile firmadele määratud ja vajalikud seadeldised, toorained ning poolfabrikaadid, ja selleks, et saksa standartkaupu sisse töötada ka Eestis „kolmanda riigi“ tulevase osana. Silmas peab pidama ka Eesti erapankade tegevuse halvamise edukat püüet, keskpankade mõjustamise järjekindlaid katseid, põllumajanduslike saaduste väljaveo monopoliseerimise taktikat ja hoolitsemist selle eest, et „nurgapealse staabi“ mõju alla kuuluvad firmad oleksid litsentside ja uute tööstuste asutamise suhtes eesõigustatud.

„Nurgapealse staabi“ k r i m i n a a l n e tegevusregister esineb raamatuis, bilanssides ja korrupsioonilises tegevuses osalt riigivastase, osalt puhtegoistliku iseloomuga.

Kõiki mainitud samme toetatakse baltlaste enamuse poolt, kes — olles ideaalselt organiseeritud 163 ühingus ja nende liidus — kujundavad enesest poliitilise ja sotsiaalse eelväe, kus vastavais nimekirjus on arvestatud iga üksiku baltlase ühiskondlikku kaalu. Baltlaste massis väärib erilist tähelepanu „Balti vendluse“ (*Baltische Bruderschaft*) nimeline vandeselts, kelle liikmeile sugereeritakse, et nemad moodustavad Eestimaa elanikkonna selektsiooni ja tulevase valitsejaskonna. Suureks abiks on siin ka nn. „Üldkasulik Ühing“, mis iseendast ei ole muud kui põrandaalune rüütelkond.

Sellele tegevusele puudub seni, paraku, efektiivne vastukaal. See tuleb aga moodustada, ja kiiresti.

A. Vigala.

OTSUSTAVAL TUNNIL.

Lähenemas on otsustavad tunnid Eesti riigi ja rahva saatuse määramisel. Pikemat aega kestnud võitlus meie riigikorra muutmise küsimuses jõuab mõningate päevade pärast oma haripunkti. Siis ütleb rahvas, kuidas tahab ta näha meie riigielu arengut.

Meil võideldakse praegu ägedalt. Ja mitte enam otseselt riigi põhiseaduse muutmise küsimuse pärast, vaid võitlus on kujunenud kaudeks võitluseks võimu pärast. Selles raskes siseheitluses on jõutud praeguse ülisegase ajajärguni, kus kujunenud rinded peavad juba otse meeleheitlikku võitlust oma vastastega, valimata vahendeid ja hoolimata tulemustest, mida annab üks või teine teguviis. Oleme jõudnud Eestis olundini, kus võidakse võitlusägeduses astuda samme, mis võivad oma tagajärgedes olla vägagi kaugeulatuslikud.

Käesoleva ajakirja veergudel on juba varem vihjatud seisukorra tõsidusele, mis on tekkinud meie sisemistest lahkkelidest: rahva enamus tahab riigielu muudatusi, kuid on võimetu seda teostama, sest puudub ühismeel selles, kuidas seda teha. Säärane saatuslik ühismeel puudus pole seejuures niivõrd rahva paratamatuks omaduseks, kui meie rahvajuh-tide parandamatuks haiguseks. Selle haiguse valusaid tagajärgi oleme saanud tunda oma ajaloo küllaldaselt, selle haiguse krampides vaevleme praegugi.

Miks? Vastus on küllalt selge: meie rahvajuh-tidel puuduvad kõrgemad ideaalid, mida nad tunnustaksid kõrgemaks oma isiklikust minast, mille nimel nad oma isiklikud huvid tagaplaanile jätaksid ja ühineksid koostöök — rahvusliku hüveolu saavutamiseks. Meie rahvajuh-tid elavad iga üks oma ringkonnale, võideldes seljataguse silmapilguhuvide eest, koaleerides ja kombineerides hetkeliste võitluskaaslastega, et halvata poliitiliselt kaasvõistlevat voolu. Sellisel võitlusel puuduvad kaugeulatuslikumad ja kõrgemad põhimõtted. Elatakse silmapilgule. Ja silmapilgu kohaselt tegutsedes kas või hävitatakse meie rahvusliku kooselu aluseid.

Sellise sisemise lõhestuseni oleme jõudnud tänu meie poliitikute isikliku ja kildkondliku võimupoliitikale, mis peab tähtsamaks enda võimul

hoidmist või võimule saamist, kui seda on meie riigielu tuleviku perspektiiv. See on avantüristlik võimupoliitika.

Niisuguses olukorras läheneme rahvahääletusele. Kuigi otsustamisel on põhiseaduse küsimus, kujuneb rahvahääletus käesolevates tingimustes rahva teistkordseks meelevalduseks maksva režiimi vastu. Teatavate ringkondade viimased kavatsused on selleks otse väljakutsuvad: eelolevaks rahvahääletuseks kvoorumi tõstmine 50%-le hääleõiguslikest kodanikest, mis tähendab praegustes oludes ju selle ringkonna diktatuuri rahva üle. Kui tahetakse arvestada rahva praegusi meelevõimulisi, siis mõistetakse, et see on õli valamine tulle, mis märgitakse rahva rahulolematuse kõrgepinge saavutamist, ja õigusliku korra asendamist võimupoliitikaga. Ja mis kõige tähtsam: see loob rahvasoodsaid eeldusi igasugusteks praeguse režiimi vastasteks aktsioonideks.

Enne kui mainitud ringkonnad asuvad oma *va banque*-mängu lõppvaatuse lavastamisele, peaks endale antama aru, millised järeldused sellel võivad olla. Praeguses seisukorras võib olla kõige tõenäolisem, et rahvahääletus annab jaatava otsuse, kuid poolt-enamus ei ulatus siiski 50%-ni hääleõiguslikest kodanikest. Seega annab rahvas oma sisulise otsuse, mille teostamise tühistab aga vormiline riiv. Siis seisame saatusliku küsimuse ees: kas rahva tahe jääb vormilise riivi taha seisma? Või hakkab rahva enamuse otsuses väljendunud tahe enda maksmapanemiseks otsima uusi teid — praegu ettenähtavaid või ettenähtamatuid?

Asub rahvas viimasele teele — ja selleks ei puudu praegustes oludes eeldused — kas ei järgne siis meil sisepoliitilised komplikatsioonid nii paremalt kui vasakult poolt?

Need on küsimused, millede keerisesse satub meie riigielu, kui asutakse teostama rahva arusaamise vastaselt vaid võimupoliitikat. Sellega sunnitakse ühtlasi riigivõim laskuma avantüüri, mängu pannes kogu meie rahvusliku organismi saatust.

Nii mõistavad olukorda loomusundlikult emaleseisjad, kellel kallis meie kodumaa rahulik areng. Asjaomaste ringkondade asi on muidugi, kas nad arvestavad ja kaaluvad niisuguseid küsimusi või mitte. Seniste sammude järgi peab küll arvama, et ei anta endale täit aru sellest hädadohtlikust tõsisusest, kuhu on viidud meie sisemine seisukord. Ei arvestata tõsiselt jõudusid, mis rahvas on tekkinud; ei arvestata tegureid, mis teatud oludes võivad tegevusse astuda. Lohutatakse kergelt — „mida halvem, seda huvitavam!“ See kõlab juba väga sarnaselt ajaloolisele väljendusele — „peale meid kas või veeputus!“ Kas tahetaksegi sammuda neile väljendusile vastava ajaloolise analoogia teed?

Rahvuslikust seisukohast vaadates on aga säärane mäng võimuga lubamatu kergemeelsus, see on kuritegu meie ajaloolise arengu vastu. Midagi ei ole meile praegu hädadohtlikumat, kui sisemised vapustused, mida silmapilkselt võivad kasutada välised vaenlased, nii idast kui läänest.

Välisjõud, kes meist huvitatud, on alaliselt valvel ja tegutsevad aktiivselt ja süstemaatiliselt oma huvides. Nende ühiseks lipukirjaks on — mida halvem meile, seda parem neile. Kel silmad, need peaksid nägema, kuidas meid on haaramas majanduslik ja poliitiline ämbliku võrk, mis hargub läänest; kuidas osasse rahvasse on tunginud pisilased, mis saavad toitu idast. Need mõlemad jõud oota-

vad vaid silmapilku, millal meie satume oma sisemistes segadustes niisugusse olukorda, et nendel oleks lõikust.

Välisjõud seavad püüiniseid — meil aga arendatakse sisemisi lahkeliidid, arendatakse kildkondlikku võimupoliitikat. Ühesuguse hoolimatusega teevad seda mõlemapoolsed ringkonnad. Tulemuseks: rahvas kaob igasugune usaldus oma juhtide vastu, ei usta enam kedagi ega midagi, levi-
neb tüdimus, ükskõiksus. Jällegi vesi välisjõudude veskitele.

*

Võitlusest põhiseaduse muutmise küsimuses on saanud võitlus võimu pärast. Rahvast liikuma panevad uued jõud ei taha üksnes põhiseaduse muutmist, vaid tunnistavad oma eesmärgiks ka võimu saavutamist. Selle eesmärgi eest võideldakse rahva huvide nimel, tiivustab seda võitlust aga tunduval määral ka inimlik omadus — teisi eest kõrvaldada ja end maksma panna ka enda majandusliku heaolu kindlustamise mõttes. Antakse mõista, et uute voolude võimule saamisel tuleb suur tuulutamine, tuleb kohtade jagamine. Selline lootus ongi liimiks, mis tõmbab, on mootoriks, mis annab jõudu tegutsemiseks. Sest võidakse sellest ju ka midagi isiklikult võita.

Nii on võitlus suurel määral kujunenud ka võitluseks isikliku heaolu pärast. Ühed kaitsevad praegusi positsioone, teised tahavad jõuda paremale järjele. Ja riik — see oleks tegelikult nagu kasustus-
esemeks, nagu söödamaaks...

Neist põhimõtteist on lähtunud meie senine juhtkond. Ja ummikusse on viidud meie riigielu. Ummikusse võime aga jõuda tulevikuski, kuigi praeguse võimukorra vahetame teisega ja praeguse juhusliku juhtkonna vahetame teise juhtkonnaga, mis aga asub tegutsema jällegi ilma kindlate kõrgemate eesmärkideta, kus mõõduandvateks teguriteks on jällegi vaid võimu küsimus ja isiklike huvide rahuldamine.

Nii ei lahendu meie tänapäeva elu keerdsõlm. Selleks on vaja teist teed. See tee on nähtav, kuid raskelt käidav. Aga sellele teele tuleb asuda ja kiirelt, kui tahetakse säilitada eesti rahva seniseid saavutusi, kui tahame oma rahvuse ja riigi arengut rajada kindlale alusele, kui tahame üle oleviku mõista meie kohuseid tuleviku suhtes.

See tee on: **kõikide rahvuslike eestlaste koostöö kindla aatelse ideoloogia alusel** ja vastavalt sellele kogu eesti elu kavakindel sisemine ümberkujundamine ja arendamine eestluse teenistuses seisva aatelse juhtkonna juhtimisel.

Sest pidagem silmas eesti rahvas ja riik ei ole mitte üksikute rühmitiste mängukanniks ja söödamaaks, vaid see on kõrgem väärtus, millel oma ajalooline ülesanne. See kõrgem väärtus seab meile kategoorilise ülesande: Eesti rahvusliku tuleviku nimel peavad eestlased leidma ühise keele ja ühise meelega, kui tahame elada ja areneda vabalt. Ei saavuta meie üksteise mõistmist, hävitavad meid otseselt või kaudselt haikalad, kes ammuli suudega vahivad meie poole läänest ja idast. Need haid ongi juba liigutamas endid, meil aga jätkatakse hullumeelset enesetapmist vastastikuse hävitamisega...

Rahvuslike eestlastena näeme meid ähvardamas tõsiseid hädaohte, kui meil jätkatakse vastutustundetut kodusõda. Meie näeme, et kõige lähemal ajal võivad saabuda kriitilised tunnid, kus Eesti elu on võitlevate

ringkondade poolt va *banque*-mängu objektiks. Meie näeme, et see va *banque*-mäng võib paisata Eesti elu väga hädaohtlikku, isegi saatuslikku seisukorda.

Neil asjaoludel ei saa vaikida. Me peame tõsiselt hoiatama nii võimul olijaid kui ka võimule püüdjaid ringkondi: igal võitlusel on omad piirid. Neid määravad rahvusliku tervikluse huvid. Nende ületamine tähendab kuritegu Eesti rahvuse ja Eesti tuleviku vastu.

Ühtlasi pöörame võimulolijate poole kategoorilise nõudega: lõpetatagu rahva õiguste aheldamise mõtted nii kvorumitõstmise kui ka muude võimalike kavatsuste näol. Laske rahvas otsustada vabalt, ning rahva otsust tuleb austada! Muidu valate õli tulle ja ajaloolised tagajärjed võivad olla rängemad, kui teie suudate vastutada.

Meie pöörame ka võimule püüdjate poole tungiva hoiatusega: ärge hävitage sisevõitlusega rahvusliku terviku aluseid ja teadke, et eesti rahvuslik ajalugu on kohtumõistjaks kõigi tegude üle!

Ja kaaskodanikke kutsume otsustaval tunnil seisukohta võtma mitte silmapilgu meeoludes, vaid oma vaba ja tõsise sisemise äratundmise järgi!

Võimulolijad, võimulepüüdjad ja kaaskodanikud — teil kõigil on lähemal päivil täita otsustav osa. Teie tegevusest oleneb Eesti edaspidine saatus. Näidake, et otsustaval tunnil määrab Eesti saatuse mitte tunnete tuju, vaid mõistuse kainus.

Ed. Sahkenberg.

FAŠISM JA EESTI. *)

Üks üliõpilane palus minult kokkuvõtlikumat kirjandust fašismi kohta — ta tahtvat esitada sellest ettekande oma organisatsioonis. Saanud ühteist ja kirjutanud oma ettekande valmis, palus ta sellessegi pilku heita. Olin alles esimestes lausetes, kui hämmastusin. Seal seisis:

— „Fašism on üks aumärk, nagu enamluski“...

Mis aumärk? Kuidas aumärk? Otsisin järellauseis seletust — ei midagi. Siis torkas meele: saksakeelses allikas pidi see küll olema: „Orden“ (ordu).

Samas vaimus läks see edasigi. Aga ettekanne oli suure menuga vastu võetud, kuigi läbirääkimisi pole olnud.

Fašism on meil mõnes ringkonnas — viimane moekarje. Meie „kuningriiklane“ H. Haljaspõld hurjutab „Võitluses“ meie „provintsiaalset ideetust“, et meil seda veel liiga vähe olevat tähele pandud, kuna suures ilmas kõik Tardieu'd, Maurras'd ja Mussolini'd olevat juba purjed üles tõmmanud. H. Haljaspõld usub küll nähtavasti oma luksemburglikus pealinnalikkuses meid mitte midagi sellest aimavat, et ei Tardieu'l ega Maurras'l fašismiga midagi tegemist ei ole.

Fašism on üks aumärk... Kui kuulata, mida meil fašismist kõik räägitakse, siis selgub, et see pole mitte fašism, vaid mingi — müüt fašis-

*) Avaldame vaieluse korras. T o i m e t u s.

mist. Rajaneb ju ka fašism ise Georges Soreli õpetusel sotsiaalseist müütidest, millega massid tulevat liikuma panna, kuna müüdi enda valelikkusest ainult tema ülempreestrid tohivad teadlikud olla.

*

„ERK“-i 6-ndas numbris lk. 159 kirjutab J. Maide:

„Objektiivselt asjale vaadates, sisaldab igasugune teine, eriti fašistlik riigikord, palju rohkem tõelise demokraatia tunnuseid, kui praegune paberil olev demokraatliku vabariigi kord. Veel enam, kes fašismi vähegi sügavamalt on uurinud, see leiab, et just fašism põhjeneb tõelise demokraatia põhimõttel, kuna seal indiviidi tahe on painutatud üldsuse, riigi idee alla, mis taotleb kõikide heakäekäiku, seega ka sama indiviidi enese oma.“

Seda paradoksi, nagu fašism oleks õieti demokraatlikum kui demokraatia, võib meil kuulda sagedasti (just niisama nagu Lenin 1917.—18. a. kinnitas, et tema sovetide riik olevat tõeliselt kõige demokraatlikum maailmas).

Mul tuleb siis ikka ette, et meil poliitilisi mõisteid tarvitatakse väga juhuslikes mõttes. Mitte selles täpsas mõttes, mis neil on mujal maailmas, vaid mingis mütoloogilises.

Prof. Alfredo Rocco, fašismi kohtuminister ja suurim teoreetik, ütleb sootuks teisiti, aga palju täpsamalt:

Fašistlik riik on vastand liberaal-demokraatlikule, mis on individualistlik. Fašism pöörab hoopis ümber Kanti kuulsa vormeli, et isik olgu siht, aga mitte abinõu. Fašistlik riik on absoluutne ja totaalne. Fašism eitab rahva suveräniteeti.

Neist Rocco definitsioonidest järgneb juba iseenesest, et fašistlik riik ei saa olla õiguskorra riik, et ta ei saa tunnustada isiku ja kodaniku põhiõigusi ega vabadusi ega ka rahvaste enesemääramise õigust, mis on ju kõik tuletused individualistlikust humanismist.

Rocco definitsioonist järgneb ka, kui rängasti J. Maide eksib, uskudes, et fašistliku riigi idee taotlevat kah kõikide heakäekäiku. Kuna isik on fašismile ainult abinõu, aga mitte siht, siis jätab itaalia talupoja kehvusest uuesti tagasitulnud pellagrahaigus fašismi sama külmaks nagu enamlust vene mužiku alaline nälg, või see huvitab teda ainult niivõrd, kui võrd riik ise selle all kannatab. Ja nad mõlemad — nii fašism kui ka enamlust — talitavad selles täitsa järjekindlalt. Riik ei ole ju neile sugugi identne rahvaga, nagu ta seda on demokraatialle. Riik on neile — absoluutne, maine jumalus. Ja jumalusele pole ükski ohver liiga suur.

*

Meil saadaks fašismist palju täpsamalt aru, kui meelde tuletataks, et tema teoreetiline lähtekoht on seesama, mis enamluselgi — nimelt revolutsioonilise sündikalisti Georges Soreli õpetused vägivalda tähtsusest poliitikas; sotsiaalseist müütidest, millega rahvahulki liikuma pannakse väikearvuliste, kuid juhtivate eliitide poolt; vähemuse valitsemisest, kes kindel oma vähemuse tahtes, mitteparlamentlikust „otsesest tegevusest“ (*action directe*) ja selle kaasakiskuvast mõjust massidele. Ei olnud ka sugugi juhus, et Mussolini ise algas väga pahempoolse sotsialistina ja oma fašistliku erakonnagi asutas väga sotsialistlikuna — demokraatialle oli ja jäi ta ikka võõraks.

Õeldakse, et kui itaalia enamlased esmakordselt käisid palverännakul Moskvast, siis avaldanud Lenin neile oma sügavat kahetsust, et nad pole saanud niisugust meest, nagu Mussolini, oma juhiks.

Ja teiselt poolt on Mussolini ikka Lenin'ile ja enamlusele kõige suuremat tähelepanu ja välispoliitilist sõprustki avaldanud.

Fašistlik erakond on monopoliline ordu, nagu enamluski. Fašism on antiindividualistlik, antihumanistlik, antidemokraatlik, nagu enamluski. Fašistlik riik on „totaalne“, s. o. täielikult riigistatud ja bürokrateeritud ühiskond, nagu enamlinegi.

Vahe on ainult majanduses. Enamlus jääb sealgi antiindividualistlikuks kuni lõpuni, mida tõendas oma „viisaastakutega“. Fašism aga kohkus seal oma antiindividualismist tagasi, jättes vaba käe eramajandusele.

Fašism on seega — poolik enamlus. Ja enamlus on — viimaste konsekventsideni viidud fašism.

On pahema tiiva fašiste (eriti Saksa natse), kes unistavad majandusegi riigistamisest, seega siis täielikust rahvussotsialismist või rahvusbolševismist. Ja ümberpöörduvalt — on Vene parema tiiva enamlasi, kes kaalutlevad riigi taganemist majandusest — fašismi positsioonidele.

*

Meil kuuldu vahel öeldavat, et fašism oma korporatsioonidega olevat lahendanud meie aja kõige raskema küsimuse — sotsiaalküsimuse.

Ka see on — „müüt“. Korporatsioonide looja Bottai ütleb, et nende otstarbeks on lihtsalt — riigi suveräniteedile alistada kutseühingud, mis omaette jäetuna, nagu see on reeglits liberaalses riigis, võivad pöörduda ka riigi vastu. Kutsed, kihid ja klassid jäävad oma vastuoludega endiselt üksteise vastu püsima. Fašistlik riik ainult võtab enda peale nende üle politseiniku ja vahekohtuniku osa, keelates ära streigid ja lokaudid. Korporatsioonid ei muuda mitte midagi oluliselt kihtide sotsiaalseis vahekorradades. See ei ole üldse mitte sotsiaalne uuendus, see on ainult — poliitiline uuendus.

Katseid ses sihis tegi omal ajal Vene tsarismgi (politseiniku Subatovi kutseühingud). On fašiste, kes loodavad, et korporatsioonid saavad kihte „ümber kasvatama“. Kuid meie aja pedagoogika põhjeneb jõudude õilistamisel, aga mitte allasurumisel, isetegevuse arendamisel, aga mitte äravõõrutamisel. Ja kogemused on näidanud, et paljas politsei ei küüni pedagoogilisteks ülesanneteks.

*

On ringkondi, kes fašismi soovivad Eestilegi. Mussolini ütles küll, et fašism pole ekspordkaup. Kuid Saksa rahvussotsialism arvab teisiti. Oma imperialistlikke unistusi „Mitroopa“ (kesk Euroopa) kohta loodab ta suurelt jaolt taotleda just fašismi levinguga.

Muidugi on võimalik Eestit kujutleda fašistlikena, niisama nagu võimalik teda kujutleda enamlikuna. Olgu fašismi, nagu enamlusegi tegelikud tulemused oma kodumaadel missugused tahes, leidub siiski mingi eliit, kes teda sooviks ja toetaks juba lihtsalt seepärast, et ta selle eliidile annaks monopolilise võimu. Küsida tuleks, kes see eliit võiks olla?

Fašismi finantseeris Itaalias ja Saksamaal pukile suurkapital. Vaatamata fašismi antiindividualistlikele tendentsidele lootis ta, et need dema-

googiliseks bluffiks jäädes majandusse ei ulatu, küll aga kergendab fašistlik diktatuur rahvahulkade elatisstandardi allasurumist. Ja selles ta pole eksinud. Seepärast näeme ka Soomes ja Eestiski mitmeid kapitali ringkondi just fašistlikke liikumisi finantseerimas.

Fašismi löögijõuks oli Itaalias ja Saksas majanduskriisist deklasseeritud väikekodanlus ja tööta noorus, keda iseloomult ja ilmavaatelt on võrreldud Prantsuse võorasteleegioniga ja Wallensteini landsknechtide laagriga. Majanduskriis loob meilgi säärast deklasseeritud ollust, kellele ainukeseks enesemaksmapaneku teeks jääb — võimu totaalne vallutamine.

Fašistlikku liikumist toetas Itaalias algul, kui ta enamlusega pidas kodusõda, ka osa Kesk- ja Põhja-Itaalia haritlaskonda, kes aga hiljem eemaldus fašismist, kuna selle antiindividualism ei vastanud tema vabaduse nõuetele. Saksamaal toetas hitlerluse pahemat, sotsialistlikku tiiba ringkond haritlasi, nn. Tat-Kreis, Hans Zehrer ja Ferdinand Friediga eesotsas, kes püüavad kapitalismi asendada nn. „Saksa sotsialismiga“. Viimaste kuude äge võitlus lõppes aga hitlerlust finantseerinud suurkapitalistlike ringide täieliku võiduga: mitte ainult sotsialiseerimised, vaid ka maauendus tembeldati, kui totaalne võim kätte saadud, Hitleri valitsuse poolt „marksismiks“, revolutsioon kuulutati „lõpetatuks“ („abgeschlossen“), Tat-Kreis'i leht „Tägliche Rundschau“ suleti ning partei ja tema rünnakrühmade pahempoolsete liikmete kui „kommunistide“ vastu võeti tarvitusele valjendatud terror.

Nende kogemuste järgi on raske oodata, et fašistlik liikumine mujalgi haritlaskonnalt saaks suuremat ideelist toetust. Ta jääks ikka peamiselt deklasseeritud olluste „Wallensteini laagriks“, „Hiina kindralite väeks“, keda suurkapital finantseerib ja kasustab oma enese sihtides löögijõuna.

*

Mis fašismi juures meie inimesi näib ahvatlema, see on tema pealtnäha rahvuslik ideoloogia. Kuid see on ainult — pealtnäha. Oma olemuselt pole fašism mitte rahvuslik, vaid nagu enamluski — imperialistlik ja universalistlik. Sest rahvuslik põhimõte on tuletus individualistlikust humanismist: „elada ja lasta teisi elada“. Fašismi aluseks on aga riiklik messianism: Itaalia fašismi ideaaliks on muistse Rooma impeeriumi vägevuse ülesäratamine ja Saksa rahvussotsialismil — Saksa „põhja tõu“ uus ilmariik, nn. „kolmas riik“. Nii üks kui teine peab toetuma oma füüsilisele jõule ja sõjalisele vägevusele. Selle vägevuse unistus nende mõlema riigi praeguse tegeliku nõrkuse tagaplaanil annabki mõlemale liikumisele tema paatose.

Juba seepärast on fašism põhimõtteliselt väikerahvastele täiesti ülekandmatu. Ta tähendaks ju neil seda, et konn tahab end härja suuruseks täis puhuda. Kui suurrahvagi imperialism näib tihti välja suurusehullustusena, mida toetatakse niisuguste müütidega, nagu jutud „maailmaajaloo kõige hiilgavama võiduga“ — „Vittorio Veneto“, või „äravõitmata Saksa sõjaväest“, keda revolutsiooni „pistoda hoop seljatagant“ rahule sundinud, — siis väikerahva imperialism on lihtsalt naeruväärsus.

Põhimõtteliselt tähendab fašism väikerahvale selle oksa mahasaagimist, millel väikerahvad ise istuvad. Fašism ei ümberrahvusta mitte kogemata vägivaldselt Lõuna-Tirooli sakslasi ja Dalmaatsia slaavlasti ja mitte kogemata tunnustab natside eeskava ainult sakslaste, aga mitte teiste rah-

vaste enesemääramist ja ei taha meiegi natsidest-baltlased olla vähemusrahvas. Rahvaste enesemääramise õigus on põhimõtteliselt täiesti võõras fašismile. Nagu enamluski tunnustab ta seda ainult niivõrd, kuivõrd seks on sunnitud.

*

Räägitakse veel, et fašism suurendavat rahvuse jõude, neid ühiseks tervikuks kokku võttes. Seda võib öelda iga diktatuuri ja iga isevalitsuse kohta, kuid otsustavaks jääb seal ikka küsimus, kui palju on neid jõude, keda ta tõelikult ühendades kokku võtab ja kui palju on neid jõude, keda ta lihtsalt maha surub.

Võimsamate isevalitsustest maailmas oli Vene tsaarivalitsus. Ta sihiks oli: üks tsaar, üks riik, üks rahvas, üks usk. Tema seljataga olid aastasadade traditsioonid ja maailmariigi aparaat. Krahv Witte kiitis, et ükski muu valitsus ei oleks toime tulnud nii määratu uuendusega, nagu oli seda vene talurahva vabastamine. Kuid Krimmi sõjast saadik osutus talle iga jõuproov — lõpuennustuseks, kuni maailmasõda lõi viimase surmakella.

Enamlus on sisse seadnud veelgi valjema tsentralisatsiooni kui tsarism. Diktatuur on viidud inkvisitsioonini. Tulemuseks on, et see riik üldse ei julge tõsisemat välissõda riskeerida, ehk tal küll seks juhuseid on olnud — see ähvardaks teda sisemise plahvatuse ja katastroofiga.

Mis sünnib fašismi välise ühtluse ja tervikluse koore all, sellest kuuleme trükivabaduse puudumise tõttu vähe. Ametlikud arvud näitavad ainult, et lootused sotsiaalsete raskuste kahanemisele on olnud asjatud ja vahetevahel atentaadid juhtide peale ning ägedad diskussioonid parteijuhatuses, millele nagu enamluselgi järgnevad kõrgete võimukandjate tagandamised, on tunnistuseks suurtest sisemistest vastuoludest.

Vaatamata võrrendlikule stabiilsusele, mida fašism, nagu enamluski on saavutanud kõva käega, pole nad kumbki eksperimendi järgust väljas ja on väga küsitav, kas nad eksperimendiks ei jäägi. Vastuolu individualismiga, mis kannab kogu meie vaimlist kui ka ainelist kultuuri renessansist ja reformatsioonist saadik, on liiga suur selleks, et see laseks end mõne päraatsõja pealiskaudse hädaabinõuga ületada. Fašism on siin veelgi nõrgemas positsioonis kui enamlus, sest ta on järjekindlusetum: vaba kapitalistlik eramajandus, mille vastu ta on jõuetu, korrumpeerib ja laostab teda veel kiiremini, kui korrumpeerisid ja laostasid renessanss ja reformatsioon saksa mõõgavendade ordu meie kodumaal keskaja lõpul.

*

Suurrahvad võivad endale lubada mõndagi eksperimenti, mis väikerahvastele üle jõu käiks. Ungari ja Baieri ei kannatanud mõnd kuudki enamlust, Venemaal kestab ta juba 15 aastat.

Eriti kardetavaks väikerahvale võib osutada see külg fašismis, et ta nagu enamluski tähendab „totaalset“ riiki. s. o. täielikult riigistatud, seega siis — bürokritiseeritud ühiskonda. Seltskonna isetegevus ja omaabi ning isiku ja kodaniku iseteadvus on seal täielikult kaotatud. See tähendaks väikerahvale peale kõige muu veel va *banque*-mängu. Kui mingi saatusepöörakuga peaks ta kord jälle kaotama oma riikliku suveräniteedi, siis oleks kaotanud ta sel korral kõik.

J. Maide'l on siin vägagi õigus, kui ta vahet teeb riigi ja rahvuse säilitamise vahel ning nõu annab rahvust nii kindlustada, et see püsiks ka juhul, kui riigi suveräniteet peaks jälle kaduma.

Eesti poliitika enne iseseisvust on igapidi seks sihitud olnud, et tõsta seltskonna enda isetegevust. Iseseisvuseaegsed liiga ohtrad riigistamised on kahjuks läinud sellest õigest põhimõttest juba niigi liiga kaugele: põhimõte, et „ise olgu mees!“ hakkab mõnes ringkonnas juba kardetavalt ununema. Kui aga selle krooniks veel tuleks „totaalne riik“ kogu ühiskonna riigistamisega, siis ei tähendaks see muud, kui Eesti rahvusriikluse mängupanekut ja likvideerimisväljamüüki landsknechtide poolt, kelle selja taga tõuseb peremehe kohale juba võõras suurkapital.

Ed. Laaman.

RAHVUSIDEOLOOGIA JA RAHVUSLIKU TEGEVUSKAVA VAJADUS. *)

Eestlasile on ikka ette heidetud nende rahvustunde nõrkust ning vähest intensiivsust ja nende rahvusteadvuse vähest selgust ja näib, et see etteheide ei ole tänapäevani kaotand oma maksvust ja õigustust. Sest kui tähele panna isegi meie haritlaskonda, siis on rahvustunne selles tööpoolest vähe inteiisiivne ja ta rahvusteadvus hõre, ebamäärane, vähe selgund, vähe sihiteadlik. Meie rahvuslike erakondade programmis puudub kaugemale ulatavad sihtjooned, selle taga pole sygavamat ja kaugemale haaravat ideoloogiat. Ykski meie poliitikategelane ega parteijuht pole välja töötand mingisugust rahvuslikku ideoloogiat ega selle yldist tegevuskava, mis käsitleks kõiki rahvusesse puutuvaid tegevusalu ning nähtusi. Keegi neist pole kirjutanud yhtki brošyyrikestki eesti rahvuskysimuse yle.

Rahvusteadvus vajab ideoloogiat; rahvustunne rahvusväärtust. Sest kui mingi rahvuse liikmed ei näe oma rahvuses mingit väärtust või väärtusi, siis ei huvitagi neid tõsiselt oma rahvus niisugusena, ei selle säilitamine ega selle arendamine.

Rahvusväärtus, mis õhutab ja ylal peab rahvustunnet, on mõnel rahval osalt minevikus — rahva poliitiline vägevus, ta kultuuri kõrgus, hiilgus ja mõju endisil ajal — paljudel olevikus, mõnel yhtlasi minevikus ja olevikus, nagu mitmeil praegusil suurrahvail. Meil eestlasil ei ole hiilgavat minevikku, millest võiksime olla uhked; ka meie olevikuline olukord ei ole eritselt vaimustav võrreldes teiste väikerahvastega. Me ei leia seepärast seda suurt rahvusväärtust ei oma minevikust ega ka kyllaldaselt oma olevikust. Seepärast peame selle asetama oma tulevikku. Tulevikus peame nägema oma rahvusideaale ja neist ammendama oma rahvuslikku vaimustust, tunnet ja töötamisindu oma rahvuse hääks. Eestit ja eesti rahvust

*) Autori kirjaviis.

peame armastama mitte selle pärast, mis ta oli või on, vaid selle pärast, milleks ta kord võib ja peab saama.

Selle tuleviku-ideaaliga peabki yhenduses olema meie rahvusideoloogia. Selles ideoloogias peab olema kõigepäält rahvuse mõiste selgitus ja rahvuste olemasolu põhjendus ning õigustus, eraldi aga eesti rahva kui rahvuse eesmärk ja otstarve, ta *raison d'être*. Sest vaja yles säada põhjendused, miks eesti rahvas peab olemas olema ja, niipalju kui see tuleviku suhtes on võimalik, ära näidata, mis ylesanded on tal täita inimkonna suures rahvuste peres.

Yhtlasi on väga tähtis kujutella ja kujutada seda ideaali kultuurilise, majandusliku ja poliitilise arenemise suhtes, millele eesti rahvas järjest peab lähenema, sest see taoteldav ideaal on ju see, mis kõige rohkem annab rahvustunnet ja kihutab rahvuslikule tööle.

Seejuures tuleb põhjalikult ja kõige kylgselt läbi mõtelda ning selgusele jõuda, millega ja kuidas ta parimini ning kiiremini läheneb sellele ideaalile. See on õigupoolest tegelikult kõige tähtsam kylg rahvusideoloogias. Nii kasvab rahvusideoloogiast välja tegeliku nõudena rahvusliku tegevuse programm. See programm ja tegevuskava tuleb võimalikult yksikasjalikult välja töötada, sellega et selgusele jõutaks ja ära määrataks, mis suunas tuleb orienteerida ning arendada rahvuspoliitikat, kuidas kõige paremini tõsta ta majanduslikku olukorda (viimases sisaldub ka tehniline kultuur) ja lahendada yhiskondlikke probleeme, eriti aga viia kõrgele ta vaimne kultuur, see on rahvuse keel, kirjandus (nii õpetlik-teaduslik kui ilukirjandus), kunst, teadus ja yldine rahvaharidus. Igayks neist kylgedest vajab sihiteadlikku ja detailselt väljatöötet kava, selleks et vältida asjatuid jõukulutamisi ja raiskamisi. Sest kindel on, et isegi oma praeguse väikese rahvaarvu juures võiks eesti rahvas ylal pidada palju kõrgema ning tihedama kultuuri, kui osavasti ära kasustataks kõik võimalused. Meil võiks olla palju kõrgemale ja palju täielisemaks arenend keel kui praegune, palju suurem ja väärtuslikum kirjandus (igatahes õpetlik-teaduslik). Ka meie rahvahariduslik tase võiks olla märksa kõrgem, kui seda paremini osataks korraldada ning juhtida.

Rahvusideoloogia ja rahvuskava ylesandesse kuulub ka rahvustunde ja -teadvuse äratamine, kasvatamine kogu rahvas. Sygav, intensiivne ja selgund rahvustunne ja -teadvus on määratuma, otse määrava, otsustava tähtsusega rahvuse võitluses olemasolu eest ja edasijõudmise pärast. See on rahvuse eluvaist. See, yhenduses mingi kindla tajutud ideaaliga, annab rahvuse elutegevusele kindla yhise suuna. Ja yhine suund, milles kogu rahvas või vähimalt rahva enamik liigub, yhine idee ja ideaal, millest rahvas on vaimustet, on viind ja viib rahvaid edasi suurele tulevikule vastu!

Seepärast on seda yhist rahvustunnet äratada ja seda yhist ideaali tajuma ning harrastama õpetada kogu rahva kõiksuses äärmiselt tähtis ylesanne rahvusideoloogia seisukohalt. Sest mis aitavad kõrged ideaalid, kui neid ka oleks, kui rahva suur enamik neile võõraks ja ykskõikseks jääb.

Kui tahetakse kogu rahvas võimalikult edukalt liikuma ja arenema panna rahvuslike ideaalide suunas (millised ideaalid on tulevase eesti rahva suurus, jõukus ja kõrge kultuur tehnika, teaduse, kirjanduse ja kunsti alal ja rikas ning peen kirjakeel), siis tuleb hoolitseda, et rahvas võimalikult

areneksid need omadused, mis teda võimeliseks teevad kiiresti edenema selles suunas ja võitjaks jääma võitluses olemasolu eest ning võistluses teiste rahvastega, ja teiselt poolt kõrvaldada või vähimalt vähendada neid halb omadusi, nõrkusi, pahelisi kalduvusi ja yldse kahjulikke mõjusid, mis takistavad rahva arenemist ja teda alla viivad. Aga kui vähe tajutakse praeguses Eestis kõige selle tähtsust! Kuidas lastakse kahjuliku kirjandusega rikkuda rahvast ja eriti ta noorsugu, seda isegi riigi rahadega välja andes ja sellega varustades avalikke raamatukogusid! Ka muidu lastakse rahvuslikult kahjulikke ideid tungida noorsoosse, ilma et selle vastu midagi suuremat tehtaks. See kõik näitab, et rahvast praegu juhtivail isikuil ja parteidel ei ole selgund rahvuslikku ideoloogiat ega väljatöötet rahvuslikku programmi. Nad ei oska näha oma kantseleilikust asjaajamisest ja päevapoliitikast kaugemale ja kõrgemale. Ei tehta mingit tõket lodevas-tavale lõbukultuurile, sest ei tajuta selle kahjulikkust.

Tõsisis rahvustundes ja selgund rahvusideoloogias sisaldub ka võist-luseidee teiste rahvastega, kelledega võimalik on võrrelda oma rahvust ja kelledega seepärast tuleb ppyda võistelda. Meil on niisuguseks rahvaks osalt soomlased, eriti aga lätlased. Tõsiselt ning intensiivselt rahvustunde ja -teadvusega eestlast peaks otse valusalt ja ärritavalt puudutama iga juhtum ja nähtus, milles lätlased meist ette jõuavad ja meid yletavad. Meie rahvustunne ja uhkus peaks meid panema kõik tegema, et mitte lasta end lätlasist yletada, vaid vastupidi katsuda yletada neid. Ja see oleks nii mõneski suhtes võimalik, kui meil, nagu ylemaal öeldud, toimitaks kavakindlasti, suurema intensiivsusega, suurema intelligentsusega ja igasuguste asja-tumate raiskamiste vältimisega. Seepärast peame hoolega silmas pidama neid oma naaberrahvaid, kellega meil tuleb majanduslikult ja kultuuriliselt võistelda.

Arvestada tuleb ka tuleviku võimalusi, koguni riikliku iseseisvuse kaotust ja selle kahjulike tagajärgede vastu juba nnyd valmis kavatseda ja silmas pidada tarvilisi vastuabinõusid ning vastutegevust. Sest rahvus-likku võitlust ja edasiryhkimist tuleb ka siis jätkata, ja veel endisest inten-siivsemalt. Optimismi ja lootust paremale tulevikule ei pea rahvus kunagi kaotama.

Rahvas, kes nii madalast on tõusnud nii lyhikese ajaga kultuurrahvaks ja võitluses suurrahvaga on võitnud ning saanud riiklikult iseseisvaks, on saavutand säärase rahvusliku aadlitiitli, mis võib ta enesetunnet ning elu-vaistu alal hoida ka kõige raskemal katsumiseaegadel, kui neid — mida saatus ära hoidku — peaks tulema. Vähemalt see on üks jäädav rahvuslik väärtus, mida meile juba olevik pakub, kuigi oleviku olukorras kõik peaks ja võiks olla veel palju parem.

*

On kord väljakujunend kindel ja õige rahvusideoloogia ja sellest läbi tungitud rahva juhtiv element ja paremik, ja teatava määrani kogu rahvas, siis igayks ppyaks ka võimalikult koordineerida oma tegevust ning toimi-mist selle ideaalide, sihtide ja kavaga. Olen veendund, et kui eesti rahvus ja selle ideaalid oleksid igale rahvuslikult teadlikule eestlasele saand nagu omaks asjaks, oma isiklikuks harrastuseks, mille edu või nurjaminek teda valusalt puudutaks, siis oleks kyll kõik tunduvalt teisiti ja palju parem

Eestis kui praegu. Oleks vähem väärnähtusi, oleks vähem kuritarvitusi, aga rohkem loovat ning positiivist tööd.

Mida näeme aga meil? Suurt ükskõiksust ja arusaamise puudust rahvusasjast ja rahvuskysimusest koguni paljude meie haritlaste juures. Meil koguni peljatakse rahvuslust, vähimalt peetakse seda ylearuseks. Mõned näevad rahvusluses koguni negatiivist nähtust ja on kalduvad iga rahvusluse avaldust ning rahvustunnet pidama juba marurahvusluseks. Ei saada aru, et väikerahva juures, nagu eestlased seda on, ei või rahvustunne kunagi olla kyllalt intensiivne ja elav. See ei saa kunagi ylearuseks väikerahvale, kes juba oma väiksuse tõttu on alatises hädaohus suurrahvaste vahel. Seepärast iga maailmavaade, mis oma tsentraalhuviks ei tee rahvust ja rahvuslust, on väikerahvale kahjulik ja selle vastu tuleb võidelda, olgu see milline -ism tahes.

Eriti noorsoosse tuleb istutada rahvuslust, aga mitte mingisugust pääliskaudset kroonulikku paraadisamaalisust, vaid tõsist, sygavat, arusaavat ning veendunut. Et nii paljud noored langevad teissuguse maailmavaate mõju alla, johtub sellest, et meie senine hõre rahvuslus on vähe jaksanud vaimustada, vähe huvi pakkuda noorsoole, kes oma paremas osas vajab, otse januneb ideaale ja ideoloogiat. Seepärast tuleb syvendada ja tihendada meie rahvuslikku ideoloogiat ja seda rakendada tegelikule elule. Muud maailmavaated lõhestavad ning killustavad rahvast, õhutavad temas klassivaenu ning kodusõda, rahvusideaal aga edendab rahvuslikku solidaarsust ning harmoonilist koostöötamist, ja ainult see viib rahva edasi arengu, kasvamise, suurte saavutuste ja võimsuse poole.

Joh. Aavik.

SÕNAVABADUSE PIIRAMISEST JA KOLLASEST AJAKIRJANDUSEST.

Nagu osutab pealkiri, puudutab käesolev kirjutus sõnavabadust. Oleme ennast hellitanud sõnavabaduse piiramata austamisega ja unustanud selle kõrval selle tähtsaima ning sõnavabaduse põhimõttest kõrgemal seisva nõude, et avalik sõna kasvatagu ja ehitagu. Trükisõna võib laostada ning hävitada — ja seal, kus ta seda teeb, tuleb astuda talle karmilt vastu.

Need read ei ole sihitud selle sõnavabaduse kitsenduse vastu, mis seekord juba maksab, vaid teisele, mida alles ootame ning vajame ning mis on palju olulisem ja tähtsam.

Peame vabastuma kahjulikust ning üleausest sõnavabadusest, mis iga päev kisub alla meie rahvahulkade vaimset ning moraalset taset. Sest tähtsam kõigist muist küsimusist on see: milline peab olema meie inimmaterjal. Seepärast just ei tohi iga sõna saada väljendumisvõimalust.

Kõnelen rahva vaimset ning moraalset taset kahjustavast ajakirjandusest. Seda ei peaks meil olema. Seda ei tuleks ainult tõkestada, vaid see

tuleb hävitada. Vaakuum, mis tekib nii ajutiselt ja harjumused, mis selle läbi purustatakse, ei tohi kedagi heidutada, sest sellega poleks kelleltki võetud midagi vajalist ega kasulikku, välja arvatud küll kollaste ajalehtede väljaandjad ning autorid.

Vajame uut trükiseadust. Kes tahavad, võivad seda ju nimetada „vaimu“vabaduse kitsendamiseks. Säärane süüdistus ega hädakisa ei võiks meid aga hirmutada, sest see, mida tahame maha suruda ja kahjutuks teha, on degenereerunud, labastunud, haige ja ekshibitsionistlik vaim. Kui kollase ajakirjanduse ränk mõju meid ei sunni ega kohusta seda tõkestama, siis ei tõenda see muud kui eluargust, arenemisargust ning lootuste- ja tulevikujouetust.

Kahetsemisväärne, et see pole seni veel sündinud. Kahetsemisväärne, et meie rahvuse esimene iseseisva kasvamise periood pole selgena ja kõigest muust kõrgemal seisvana esile lükanud rahva kogu hingeelu distsiplineerimis- ja korrapärastamistarvet, et anda ta arenemishuvile selgust ja reljeefust ning tõsta arenemishuvi kõigest muust kõrgemaks. Selle huvides on määravalt ja esmajärguliselt tähtis teha kõik, et rahva moraalset ilmet õilistada ning ta loomulikku lodevust piirata.

On andeksandmatu, kui lähimas tulevikus ei tehta seda, mida seni pole peetud tarvilikuks. Varem või hiljem peab pöörduma tähelepanu rahva vaimsele labastamisele ning moraalsele mürgitamisele, sest selle veel suurem süvenemine on määrava tähtsusega meie homse taseme ning ilme kohta.

Kollases (ja ka poolkollases) ajakirjanduses avalduv maitsealamuslikkus ja moraalne vastutusetundetus hoolitseb selle eest, et ei saaks kujuneda see terve meelsus, mis vajalik, et ülesseehitamise ja kasvamispingutused ei hakkaks paistma liiga paljunõudvatena ega koormavatena. Mõtlemisviisi ja huvide lodevus on üks tähtsaim ja olulisim neist tegureist, mis teevad tõusu võimatuks, kuna tõusu t a h e ei saa nii ilmaski kasvada.

Selle vastu ei aita üleskutsed ega manitsused. Need aitavad sama vähe, kui karskuspropaganda viinajoomise vastu. Kasu võib tuua ainuüksi riigivõimu järsk veto.

Ärgu jäetagu tähele panemata hoiatavat asjaolu, et just alaväärtusliku ajakirjanduse loetavus on meil kõige suurem ja selle majanduslik baas kõige tugevam.

Nõuame aga ajakirjanduselt, et ta oleks meie tervete, tõsuhuviliste ja kultuuripüüdlike rahvakihtide südametunnistuseks ning meelsuse meistriks. Seepärast ei tohi lubada sellesse vähimatki varjundit uudislehelisest vaimust.

*

Rahvahulga käes muutub mõtte- ning sõnavabadus kergesti, jah, otsekohe paratamatult mõtte- ning sõnalodevuseks. See, mis rahvale meeldib, on ta meelest alati kõige parem ning ilma iga vastuvaidlusetä õigustatud. Rahvahulga perspektiiv selles küsimuses sarnaneb ühepäeva-olendite omale.

Häbistav on tõik, et kollane ajakirjandus kaitseb ennast oma erimoraaliga: saagu rahvas seda, mis ta vajab. Teame liiga hästi, mis rahvas nõuab; ei tarvitse sellest siin kõnelda. Kuid me ei tohi iialgi unustada, et rahvas on alati materjal, millest peab midagi saama ning kujunema, et ta suudaks aja jooksul midagi luua. Aga lõikust ei saa olla külvita.

Ühele tõigale peab pöörama erilist tähelepanu: isegi meie haritlasele on „Uudisleht“ oodatud ja heaks vaimutoiduks. Ennäe eesti haritlast! Tartu soliidsed härrad ja daamid ostavad salaja kohalikku sopalehekest, kuna on häbi seda teha keset uulitsat.

Progressiivne elu ei luba kõike mõelda, mõelda ükskõik mil viisil, saati veel kõike mõeldut väljendada. Ohjeldamine, mida nõuame kollasele ajakirjandusele, tähendab kasvatamist mõttesuursugususe, meelsuspeensuse ja vastutuse suunas. Mõninga üleaaruse ja kahjuliku vajaduse rahuldamise äravõtmine võimaldab vajaduste korrektoori.

*

Oma alamuslikkuses võtsime Lääne-Euroopast „moodsa“ ajakirjanduse. Olime ja oleme väga uhked sellele, et leidub taas midagi, mis on meie kultuursuse ning edu tõenduseks. Ometi oleme sellega teinud masendavaima kultuurivaesuse teo.

Oleme kultuursuse ning meil liiga kõrgeks hinnatud „euroopalikkuse“ sildi all jõudnud nii kaugele, et rahvahulgas vajavad, tahavad ja armastavad alevisüdan, alevimentaliteeti, mülkavaimsust. Ja intelligents on selles sageli rahvaga solidaarne.

Selle kõrval on unustatud, et rahvus, kes peab võitma ning kasvama, vajab puritaanlikku ja spartalikku meelsust ning — enesekohtlemist. Kui see ei juhtu, siis paindutakse hiljemini mitte välise surve, vaid iseendi iseseisvuseapaatia, iseseisvuseusaldamatuse pärast. Selle juur seisneb isikute tühisuses ning rikutuses.

*

Valitsus leidis võimaliku olevat sulgeda suu oma arvustajail. Käesolevate ridade ülesandeks pole hinnata seda sammu. Kuid mind huvitab küsimus, kas tal ei ole võimu tõkestada seda vaimset mudavoolu, millega rahvast juba hulk aastaid ning arvatavasti edasi mürgitatakse? Ma kardan, meie sees seisab masendav tõik, et selle tõkestamiseks ei tunta vajadust. See on aga vaimse ja moraalse piiratuse, rahva juhtidele tüüpiliselt omase oskamatuse, sihilühiduse, *après nous le déluge*-moraalitunnus. Meil valitseb alamuslikkuse ning aukartuse tunne sikupilli-vaimsuse ees.

Ei saada mitte aru, kuidas „ööreporteri raportid“ ärritavad ja viimistlevad mõtlemisviisi madalust ja heidavad moonutava valguse igale moraalsele põhimõttele. Veel vähem tehakse sellest järeldus, mille tegemata jätmist ei saa vabandada isegi mitte mõistuse piiratusega: see viib ajajooksul seesmisele distsipliinitusele, moraalsele kokkuvarisemisele, sihiükskõiksu- sele ja insubordinatsioonile.

Rahvad, kes tõusid, saavutasid oma edu tänu seesmisele tervisele. Rahvad, kes langema hakkasid, lõid alles siis meile ületoodud kollase ajakirjanduse. Seni, kui kestis tõusu pingutust ja värskus, see puudus.

Kas siis meiegi, pea alles täis lapsepõlve oskamatust ja selgusetust, vaatame nii himukalt õhtu ja haa poole.

*

On haavav ja masendav, et meie kollase ajakirjanduse kants asetseb poliitilise erakonna südames, kes tahab esindada uut, tõusvat, tugevat ja arenemisrõõmsat rahvakihti — a s u n i k k e. Ja teine haru kuulub teisele poliitilisele parteile. Meie nõrdimus poleks nii sügav, kui omaksime selle mõne erapooletu ärimhe armust.

*

Miks ei ole meil julgust üheainsa liigutusega puhastada ajakirjandust kollasest värvist? Seepärast, et rahvuse resp. isikute väärtus pole meile tähtis. Kuid meil ei saa olema homset päeva, kui ei hoolitseta kõigi abinõudega selle eest, et saaksime inimesi, kes oleksid sisukamad, puhtamad, mõtteviisilt suursugusemad ning asjalikumad kui praegune läbilõik.

Friido Toomus.

ÕIENDUS:

ERK nr. 7 artiklisse — „Meie ilukirjanduse maailmasuhtumisest ja ühiskondlik-eetilisist ülesandeist — on sattunud trükiviga — Lk. 181, 27 rida, sulgudesse asetatud lauseosas, — aastaarvu 1921 asemel peab olema 1922. a

Ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: aastas Kr. 2.—, poolaastas Kr. 1.20.

Vastutav ja tegevtoimetaja: *Edg. Kant.*

Toimetuse liikmed: *H. Kauri, V. Nõges, Ed. Poom, Ed. Sahkenberg, L. Sepp, H. Tammer.*

Väljaandja: *Eesti Rahvustaste Klubi.* Tartu, postkast 140.

Pilseni, Müncheni, Eksport Pilseni õlu

Karastusjoogid:

Karamel, Mesi-sekt ja Solo-sekt, Sidruni-
sooda, Limonad, Selters ja Fachingeni vesi,
Keedetud mõdu.

1919. a. asut. praktilise

Raamatupidamise
ja
kaubandusteaduse
registreer.

KURSUSED

Kõigil aladel

suusõnal ja kirjateel.

Siiani üle 1500 osavõtja, kellelt
saadud parimaid soovitusi.

Uusimaid õppeviisid — soodsa
mad maksutingimised!

Sisurikas õppekava maksuta.

Tallinnä, Narva m. 12.

Postkast 210.

V. Nõges:

Ettepanekuid põhi- seaduse muutmiseks.

171 lk. Hind kr. 3.75.

Selles teoses on antud üldine
ülevaade neist tähtsamaist vahen-
deist, milliseid on soovitatud siiani
meie riikliku elu tervendamiseks.

Pealadu:

„Postimehe“ raamatukauplus.

Saadaval paremais raamatukauplusis.

ERK

ÜLD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI.

Vastutav ja peatoimetaja mag. geogr. *Edg. Kant*. Toimetuse liikmed: loodusteadlane *H. Kauri*, õigusteadlane *V. Nõges*, mag. rer. oec. *Ed. Poom* (Berliin), õigusteadlane *Ed. Sahkenberg*, majandusteadlane *Leo Sepp*, riigiteadlane-toimetaja *H. Tammer* (Genève).

Väljaandja: *Eesti Rahvuslaste Klubi*.

Kaastööd on lubanud: eradotsent mag. phil. *J. Aavik*, mag. zool. *J. Aul*, majandusteadlane *T. Enders*, majandusteadlane *H. Evert*, majandusteadlane *E. Grepp*, riigikohtunik *T. Grünthal*, riigikohtunik *A. Hellat*, helilooja *Müna Hermann*, mag. phil. *R. Indreko*, majandusteadlane *J. Jaanusson*, ajakirjanik-toimetaja *E. Jalak*, mag. jur. *N. Kaasik*, õigusteadlane-adv. *F. Karlson*, loodusteadlane *H. Kauri*, põllumajandusteadlane *P. Kind*, dir. *K. Kornel*, eradotsent dr. ès sc. *J. Kranig*, major *K. Krikmann*, Ülikooli rektor prof. *J. Kõpp*, majandusteadlane *J. Kütt*, ajakirjanik-peatoimetaja *Ed. Laaman*, koolinõunik *J. Lang*, dr. jur. *L. Leesment*, arstiteadlane dr. *S. Lind*, eradotsent dr. phil. *O. Loorits*, vitéz *B. Losonczy* (Ungarist), maadeteadlane *J. Maide*, kasvusteadlane mag. phil. *M. Meiusi*, riigiteadlane *Georg Meri* (Berliin), professor *H. Moora*, loodusteadlane *A. Määr*, ajakirjanik-toimetaja *M. Nurk*, dir. *R. Olbrei*, mag. geol. *K. Orviku* (Stockholm), kunstiajaloolane *R. Paris*, majandusteadlane-ajakirjanik *A. Pealu*, õigusteadlane adv. *A. Peet*, mag. phil. *A. Perandi*, kirjanik *E. Peterson*, õigusteadlane adv. *K. Peterson*, reserv-admiral *J. Pitka*, õigusteadlane *H. Pullerits*, haridusinstruktor *G. Puu*, koolidirektor *J. Roos*, mag. phil. *G. Ränk*, õigusteadlane-sündik *K. Selter*, dotsent dr. phil. *H. Sepp*, õigusteadlane adv. *A. Susi*, kirjanik *A. H. Tammsaare*, keeleteadlane *F. Toomus*, kindralmajor *A. Tõnisson*, Ülikooli prorektor prof. *J. Uluots*, kunstiajaloolane *Alfr. Vaga*, õpetaja *A. Vaigla* (Helsinki), dotsent dr. phil. *J. Vasar*, *J. Viigant*, major *P. Vülemi*, peatoimetaja *Y. Vuorjoki* (Soomest) j. t.

Ajakiri „ERK“ käsitleb poliitilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja kultuurilisi küsimusi rahvuslikult platvormilt.

„ERK“ ilmub 10 korda aastas. Tellimishind aastas Kr. 2.—, poolaastas Kr. 1.20, üksiknumbrid à 25 senti. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised riigis. Toimetuse aadress on TARTU, MAARJAMÕISA 48—1. Talituse aadress: TARTU, POSTKAST 140.

011 20209